

TANULMÁNYOK

A „legfontosabb” nevelési tényezők együttműködésének történeti előzményei

FÜLE SÁNDOR

„Osztani magad: - hogy így sokasodjál;
kicsikhez hajolni: - hogy magasodjál;”
(Váci Mihály)

A kiemelkedő magyar neveléstudós, Fináczy Ernő, az 1930-ban megjelent Elméleti pedagógia című munkájában írta, hogy a nevelésben a pedagógusok és a szülők együttműködése a legfontosabb viszony. A Magyar Tudományos Akadémián 1986-ban megvédett, A pedagógusok és a szülők együttműködése című kandidátusi (Ph.D) értekezésében ennek a viszonynak a történeti előzményeit is feltárta. Az összegzett anyag, terjedelmi okokból az értekezésében nem jelenhetett meg. Ebben az írásomban azonban néhány tanulságos tény kiemelése lehetséges.

Kiindulási pont

Az iskola és a szülők kapcsolatának vizsgálatában kiindulási pontként választottam a felvilágosult abszolutizmus művelődéspolitikájának eredményét, az I. Ratio Educationist. (1777). Az 1100 éves magyar közoktatásban ennek a témának voltak korábbi neveléstörténeti előzményei is. A kiindulási pontnak vett mű részletesen foglalkozik az iskolai és a családi nevelés kapcsolatával is.¹

A magyar pedagógia több jeles képviselője ezt a jelentős munkát kritikusan értékeli. Egyikük (1922 előtt) erről a műről például ezt írja: „...*ha százszor magyar ész alkotása is, nem szerves része a magyar pedagógia fejlődésvonalának, mert idegen eleme a magyar szellemtörténetnek*”.² A kritikus értékelést is figyelembe véve, a történelmi előzmények áttekintésekor, mégis ettől a munkától indulok el. Ezt követően majd egy, az 1855. évtől kezdődő gimnáziumi iskolatörténeti tanulmány, majd levéltári forrásanyagok alapján egy középfokú tanítóképző intézeti témával kapcsolatos fontosabb eredményei, továbbá Karácsony Sándor Ocsúdó Magyarország (1942) című értékes könyve alapján tárom fel a pedagógusok és a szülők kapcsolatának történeti előzményeit.

¹ Bereczki-Komlósi-Nagy: *Neveléstörténet*. Tanárképző főiskolai tankönyvek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1971. 89 o.

² Karácsony Sándor: *A magyar észjárás*. Magyar Hírmondó sorozat. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1985. 126 o.

A I. Ratio Educationist megelőző és követő időben hazánkban feltehetően rendkívül laza lehetett a pedagógusok és a szülők együttműködése. Ha a szülők többségének otthon szükségük volt gyermekeikre, nem engedték őket iskolába. A Ratio egyes pontjai intézkedtek a gyermekeiket iskolába nem küldő szülő megbüntetésének módjairól.³ Ebben az időben fontos téma volt az iskolába járás biztosítása. Olyan problémával is lehet találkozni, hogy a népiskolából a latin iskolába igyekvők egy részét szülei erőltették oda. „*Túlzott igényeket támasztottak velük szemben.*”⁴ Jelentős problémák jelentkeztek a 18. század végén is a magyar pedagógusok és a szülők számára. A probléma lényegét egy 1787. évben kelt levélből (Révai Miklós) idézem: „*Kimondhatatlan, mi igen fáj az magyar szüléknek, hogy gyermekeik, mire kijöttek az oskolákból, ott töltvén hat-hét esztendejeket, közönségesen olly tanulatlanok a magyar nyelvben, hogy tsak egy becsületes magyar levelet se tudnak feltenni* (megfogalmazni, F. S.)”⁵ A népiskolákban olyan probléma is volt, hogy a szülők nagyobb része nem szívesen vett gyermekének tankönyveket. Ez egyáltalán nem volt magától értetődő.⁶ Ez is sokáig téma lehetett a pedagógusok és a szülők együttműködésében. Kétszáz évvel ezelőtt hazánkban (számos forrásból erre következtetünk), a pedagógusok és a szülők kapcsolata a legtöbb helyen feszült lehetett. A szülők gyakran teljesen elzárkóztak attól, hogy gyermekeiket iskolába küldjék.⁷ A pedagógusok már annak is örültek, ha a szülők gyermekeiket iskolába engedték. Legalább az olvasás, az írás és a számolás megtanulása volt a legfontosabb elérendő cél.⁸ Az arisztokrácia több képviselője (pl. József nádor) szerint „*Szükségtelen a szülőket arra kényszeríteni, hogy gyermekeiket az iskolába járassák.*”⁹

Az 1806. évi II. Ratio Educationis 11. pontjában erőteljesen felhívja a megyei szervek, a plébánosok, rajtuk keresztül nyilván a pedagógusok figyelmét is arra, hogy a szülőkből tudatosítsák az iskolába járás, a tanulás jelentőségét. „*Az a szülő, aki nem járattja gyermekét a népiskolába, büntetés alá eső vétséget követ el. Büntetésül testi fenyítést is kiszabhat rá a hatóság.*”¹⁰ Ez csak a jobbágyi kööttség alatt álló parasztcsaládokra vonatkozott. A nemesi származásúakat és a városi polgárral rendelkezőket nem kötelezték gyermekeik iskolába járatására, s ezt jól tudjuk, hogy miért tették.

³ Mészáros István: *Népoktatásunk szervezeti-tartalmi alakulása 1770-1830. között.* Pedagógia Közlemények, 26. sz. Tankönyvkiadó, 1984. 40-41. o.

⁴ I.m. 57. o.

⁵ I.m. 73. o.

⁶ I.m. 87. o.

⁷ I.m. 89. o.

⁸ I.m. 90. o.

⁹ I.m. 114. o.

¹⁰ I.m. 121. o.

A témával kapcsolatos értékeesebb forrásmunkák

Népoktatásunk tartalmi alakulásának adatai közül a most vizsgált téma szempontjából ezt az időszakot érintve a következőket emelem ki. Figyelemre méltó, hogy 1805-ben az ún. Debreceni ABC-s könyv a tanítókhöz és a ’szülékhez’ szólóan egyaránt adott eligazító bevezetést, nyilván, módszertani útmutatásokat is. Ebben a könyvben ma is korszerű gondolatok találhatók a pedagógusoknak és a szülőknek szólóan egyaránt. Például ezt olvashatjuk: *„A szülők otthon a könyv segítségével hasznosan gyakoroltassák az olvasást. Beszéljenek a gyerekekkel arról, amit olvasott. A szülők is csináljanak kedvet a tanuláshoz. A gyermek az elmegyakorlásban és az új eszméretekre való jutásban szintúgy gyönyörűséget találjon, mint a játékban.”*¹¹

Előre mutatónak tartom Losonczy István Hármaskis tükör című, 1773-ban megjelent tankönyvét. A szerző a pedagógusokon kívül a szülőknek (felnőtteknek) is szánta munkáját, számukra is megkönnyítve a mondanivaló megértését, és bizonyára azt is, hogy a szülők a tanulásban gyermekeiknek jobban tudjanak segíteni. Ilyen témájú tankönyveket hazánkban angol nyelvről is fordítottak. Még egyszer kiemelem, hogy a tankönyvek írói, a tanulók és a pedagógusok mellett a szülökre is gondoltak.¹²

Azt is jelentősnek tartom, hogy pl. az 1791. és az 1801. években a szülők számára több pedagógiai tárgyú könyvet adtak ki. Az 1800-ban Pesten megjelent Pedagógia könyv már konkrétan felveti a pedagógusok és a szülők együttműködésének fontosságát. *„A szüléknek, kikbe a természet a gyermekeik eránt való szeretete maga beoltotta, szoros kötelességük, hogy valamit véghez vihethetnek, gyermekeik boldogításokra a jó nevelés és tanítás által, azt el ne mulassák.”* Ezzel kapcsolatosan a szerzők (akiknek neve nem szerepel a címlapon), írják a következőket: *„De a legtöbb szülő vagy nem ér rá erre, vagy alkalmatlan rá, ezért (1801. évi), a társaságot igazgató elöljáróknak kell kipótolni és amit egyenként a szülék nem tselekedhetnek azt közönséges (közös, F. S.) erővel véghezvinni”*.¹³

Már korábban, az 1796. évben jelentős, és hazánkban is jól ismert pedagógiai tárgyú könyv jelent meg két kötetben, August Hermann Niemeyer: Nevelés és tanítástudomány a szülék, a házi és iskolai tanítók számára. Ez a könyv több kiadásban is megjelent.¹⁴ 1828-ból való Beke Kristóf Kézi könyv a magyar falusi oskolamesterek számára című kiváló műve. Ebben sok szó esik a pedagógusoknak a szülőkkel való kapcsolatáról is. Pl. azt is írja a szerző, hogy a tanító egyeseknek ne mondja meg a vizsgakérdéseket (tehát ne kivételezzon) „mert ez a szülőknek és egyéb jelenlévőknek csúfos megcsalátása volna”. Ne szégyenítse meg a tanító a jó erkölcsű gyermekeket, mert „a tanuláshoz való kedvet megfojtaná, a szülőket pedig méltó

¹¹ I.m. 171. o.

¹² I.m. 172-174. o.

¹³ I.m. 252-253. o.

¹⁴ I.m. 264. o.

neheztelésre és bosszankodásra gerjesztené”. A könyv záró fejezetében, Az oskolamester különbözőféle viszonyai című részben a tanítóknak a tanulók szüleivel való viszonyáról is szó van.¹⁵

Kiss Pál Tanítás módja a városi és falusi iskolamesterek számára” című, 1830-ban írt könyvében is erőteljesen szól a pedagógusok és a szülők együttműködéséről. Újszerű a szerző következő javaslata: „Még több hasznot lehetne várni, ha néha-néha az iskolamesterek, legalább egy-két különben is egymást látogató és közel lakó férfiak összevegyülnének avégett, hogy a gyermekek körül iskolájukban tett tapasztalásokat egymással barátságosan közöllyék és arról tanácskozzanak, miképp kellyen a gyermekekkel, ezeknek szülőivel, sőt az egész helybeli közönséggel legokosabban bánni.”¹⁶ Kiss Pál hangsúlyozza, hogy az iskolai vizsgákra „kivétel nélkül hivattassanak meg a szülők (nemcsak a vagyonosabb szülők) gyermekeik által e próbatételre.”¹⁷ Az idézett jelentős javaslatok bizonyára csak elméleti elképzelések, javaslatok voltak. Jelentős gyakorlati tapasztalatokra is támaszkodhatnak. A 18. és a 19. századi Magyarországon a pedagógiai a valóságban még kialakulatlan lehetett a szülők és a pedagógusok együttműködésének tartalmi, formai és módszertani kérdésköre. Az idézett gondolatokból viszont helyes törekvésekre lehet következtetni. Ebben a periódusban a pedagógusok és a szülők kapcsolatában csak a tartalmi kérdések dominálnak. Kutatásaim során az együttműködés formáiról és módszereiről nem találtam adatokat.

A következő száz évet érintően egy középiskola iskolatörténetét tanulmányozva ismertem meg a pedagógusok és a szülők együttműködésének a helyzetét.¹⁸ A békéscsabai gimnázium 1855-1980. éveket felölelő iskolatörténeti tanulmánykötetében ezt a fejlődést a következőkben tudtam feltárni. (*Kropok Lászlóné*, 1980) Ebben a gimnáziumban az 1855-1897. évek között a szülők számára a tanulmányi munkával kapcsolatos ellenőrző értekezletek voltak jellemzőek. A pedagógusok a szülőkkel közölték a tanulók tanulmányaival kapcsolatos tudnivalókat. Később az írásban való értesítések is elterjedtek. Ezt az együttműködési formát az érintettek nem tartották elégségesnek és eredményesnek. Hiányolták a pedagógusok és a szülők személyes találkozásait. Az 1897-1924 közötti években elterjedt ebben a gimnáziumban a szülők konferenciája forma is. Itt (mint napjaimban is), főként a pedagógusok közöltek. Ritkán voltak bizalmas, személyes beszélgetések a pedagógusok és a szülők között. A pedagógusok leginkább a szülői értekezleteket említik a szülői ház és az iskola kapcsolatának fontos formája miatt.

Az első világháború után a Horthy-rendszerben az 1945-ig terjedő időszakban a békéscsabai gimnáziumban már gazdagabb tartalommal és változatosabb formákban realizálódott a pedagógusok és a szülők együttműködése. Pl. rendszeresek vol-

¹⁵ I.m. 266-271. o.

¹⁶ I.m. 272-273. o.

¹⁷ I.m. 275. o.

¹⁸ *A Békéscsabai Rózsa F. Gimnázium 125 éve.* Iskolatörténeti tanulmányok. (Szerk.: Kruchio Gábor.) Békéscsaba, 1980. 433-444. o.

tak a szülői értekezletek. Az összevont szülői értekezleteken fontos pedagógiai témákról hangzottak el előadások. Minden tanár külön-külön órában fogadóórákat is tartott. A szülők az óraközi szünetekben is felkeresték a pedagógusokat. A fentiek mellett rendszeressé vált az ellenőrző füzet használata is.

A levéltári kutatások eredményei

Az 1945 előtti fejlődés néhány tényét egy másik országrész (Győr) középfokú intézményeit érintően levéltári kutatásokkal tártam fel.¹⁹ Ezek sok ismeretet nyújtottak számomra is. Úgy gondoltam, hogy a pedagógusok és a szülők együttműködésének előre mutató elemei a győri öt éves középfokú tanítóképző intézetben és annak gyakorló iskolájában jobban feltárható, mivel ott korábban megjelentek már a pedagógusi és a szülői együttműködést dokumentáló formák. Ez a várákozásom lényegében nem igazolódott be, bár a levéltári kutatások, ahogy már említettem is, számomra rendkívül hasznosak voltak. Az 1927/28. tanév tárgyyszerű jegyzőkönyveiben még semmiféle utalást nem találtam a pedagógusok és a szülők kapcsolatára vonatkozóan. Ezt követően az alábbi adatokból következtethettem a pedagógiai gyakorlatban megvalósult pedagógus és szülő együttműködésre. Az 1929. október 31-én tartott tanári értekezlet jegyzőkönyve tartalmazza, hogy *„Az osztályfőők látogassák meg növendékeiket lakásaikon. A tapasztalataikról a legközelebbi értekezleten számoljanak be.”* A legközelebbi értekezlet jegyzőkönyvében azonban nem találtam utalást arra, hogy ez meg is történt volna. Azt is furesának találtam, hogy elsősorban mindig csak a szülőket említik, és csak utánuk van szó a pedagógusokról. Az én véleményem szerint a pedagógusok feladata elsősorban a szülőkkel való együttműködés fejlesztése.

Az 1929. december 9-én tartott tanári értekezletről szóló jegyzőkönyvben (amikor a növendékek tanulmányi és magaviseleti állapota volt a téma), találtam a következő szöveget: *„Az elnök-igazgató indítványára a tanári kar úgy határoz, hogy a növendékek magaviseletét és tanulmányi eredményeit vizsgáló értekezlet megállapításait ...írásban közölni fogják.”* Ezt olyképpen teszik, hogy azokból a tantárgyakból, amelyekből a növendék tudása elégtelen, vagy nagyon kevés, a régi intőcédulák átjavításával, pl.: *„a történelemből elégtelenül”*; *„a mennyiségtanból gyengén tanul”*; – adják tudtul a pedagógusok. A szülő így mégis tájékoztatva van gyermekük tanulmányi előrehaladásáról. Az 1930. április hó 1-jén és az 1931. november 30-án tartott tanári értekezlet jegyzőkönyveiben (és később is) szinte ismétlődik, hogy az egyes tantárgyakból elégtelenül tanuló növendékek szüleit írásban értesíteni kell.

A győri Tanítóképző Intézetben szülői értekezlet tartásáról az első jelzést az 1932. június 6-i jegyzőkönyvben leltem meg. *„Elnök bejelenti, hogy ő és a gyakorló iskola tanítója megtartották a gyakorló iskola szülői értekezletét. Az értekezlet*

¹⁹ A győri királyi katolikus tanítóképző intézet tanári értekezleteinek jegyzőkönyvei. 1927. IX-X hónapoktól 1934. VI. 26-ig. Győr-Sopron Megyei Levéltár. (Sáry István főlevéltáros nagy segítségével.)

nagyon látogatott, igen hasznos, értékes volt.” Az 1933. április 27-i és a június 6-i jegyzőkönyvek a gyakorló iskolai szülői értekezletekről ismét tudósítanak. Ez utóbbiban az is olvasható; „melyen az 5. osztályos (tanítóképzős) növendékek is jelen voltak. Az értekezletnek nagy pedagógiai sikere volt. Megjegyzem, hogy az 1945-1948. években Miskolcon az Evangélikus Tanítóképző Intézetben mint hallgató, magam is több ilyen élményben részesültem.

Az 1936. március 31-én tartott rendes havi értekezlet jegyzőkönyve a most vizsgált téma szempontjából fontos tényrt rögzít. *„A I. osztály osztályfőnöke bejelenti, hogy a kint lakó növendékeket kevés kivétellel meglátogatta. Sok helyen szegénységet talált.*” Egy jegyzőkönyvben olvastam, hogy ezekhez a növendékekhez a szeretet pedagógiájával kell hozzáférközni. Nagyon sok ilyen tanítónőre és tanárra emlékszem tanulmányaim során. A III. osztály osztályfőnöke a jegyzőkönyv beírása alapján a következőket mondta: *„Az osztályfő sokat tanult a látogatásokból.”* A téma befejezéseként ez olvasható: *„Az igazgató köszöni az osztályfőnökök fáradtságát. Kéri az osztályfőnöki látogatások gyakori és váratlan megismétlését.”*

Az 1936. május 1-i jegyzőkönyv az intőknek a szülőkkel való aláírásáról emlékezik meg. Az 1937. július 9-i évi záró jelentésben olvasható: *„A családi környezet ismerete elősegítette a növendékek megismerését.”* (Ezért tartom döbbenetesnek azt az újabb gyakorlatot, hogy sok pedagógus elhanyagolja, vagy elhagyja a családlátogatásokat.) Az intézet és a szülői ház kapcsolatát célozták a szülői értekezletek. Egyértelműen olvasható a jegyzőkönyvekben, ebben még van javítani való. (Ismételten megjegyzi, a fentiekben is volt egy ilyen utalás.) A növendékek általában a szegényebb néposztályból valók. Így a szülők elfoglaltságuk miatt a hétköznapokon tartott értekezleteken nem tudtak megjelenni. (Az én édesanyám is reggel 6 órától sokszor este 11 óráig dolgozott, hogy a megélhetésünkhöz szükséges pénzt megkeresse.) A jegyzőkönyvekben megfogalmazzák pl. azt, hogy *„rajta leszünk, hogy vasárnap tartsuk az értekezletet és így módot adjunk mindenkinek, hogy megismerje nevelő-oktató eljárásunkat és tanulhassanak belőle”*. (Aláírás: Frőész József igazgató.) A győri öt évfolyamú Középfokú Tanítóképző Intézet tíz oktatási évig rendkívül tartalmas jegyzőkönyveiből vett fenti kiemelések mutatják, hogy az 1929. évtől a szülők és az iskola kapcsolatát a családlátogatások, a szülők írásos tájékoztatása és szülői értekezletek formájában igyekeztek biztosítani. A leírtak egyértelműen azt mutatják, hogy az intézet vezetői, oktatói, bizonyára a szülők többsége is, felismerte a pedagógusok és a szülők együttműködésének pedagógiai jelentőségét.

A szülői értekezletek, ahogyan ezt a jegyzőkönyvekben olvastam, nagyon látogatottak, igen hasznosak, értékesek voltak. Az is szembetűnő, hogy hazánkban az 1927-1934 közötti években már kiemelik az osztályfőnökök is azt, hogy sokat tanultak a szülőkkel való találkozások során. Azt is rögzítették, hogy az intézet nevelő-oktató eljárásainak megismeréséből a szülők is tanulhattak. A jegyzőkönyvekből az is kiderül, hogy (1937) a hétköznapi szülői értekezletek megtartása akkor is probléma volt. Figyelemre méltónak tartom, hogy egy katolikus egyházi tanítókép-

zöben a szülői értekezletek vasárnapi megtartásának határozott kívánságát megfogalmazták. Úgy vélem, hogy a szülőknek – az akkor elterjedtnek tűnő – írásos tájékoztatása a tanulmányi és magatartási kérdésekről ma is követésre méltó, ez pl. az sms-ek útján talán még könnyebb lehetne. A szülők és a pedagógusok együttműködésének általam feltárt tényeiből mégis azt a következtetést vonom le – ebben a saját elemi iskolai tapasztalataim is megerősítenek –, hogy a Horthy-rendszerben az iskola és a szülők kapcsolata még nem volt rendszeres, és főként nem kellő eredményű. Természetesen számos iskola e vonatkozásban kivétel lehetett. A következő tények ezt a megállapításaimat alátámasztják.

Az 1. tény: A tanulók az iskolába lépés alkalmával – önköltségi áron – ellenőrző könyvet kaptak. Ezt kötelesek voltak az iskolába magukkal vinni. A szülő vagy helyette köteles volt az iskola minden értesítését tudomásul venni, azokat minden megjegyzés nélkül aláírásával igazolni. Ha a szülő az aláírást esetleg megtagadta, az igazgató először a meggyőzés szavával élt, ha ez sem használt, a tanulót az igazgató az iskola látogatásától eltilthatta.²⁰ Mindez meglehetősen jellemző volt az akkori iskola és szülő kapcsolatra és az akkori iskolai demokráciára. (Az idézett szöveg tartalma valamennyi iskolatípusban azonos volt.)

A 2. tény: A fentieknek ellentmondani látszik az, hogy a Horthy-rendszerben a polgári iskolákban a pedagógusok és a szülők között jó kapcsolatok épültek ki. Simon Gyula kutatásai alapján meglepő adatot is találtam. A budapesti Pannónia úti Polgári Fiúiskola 1935. október 27-én tartott szülői értekezletén 450 szülő, hozzátartozó vett részt.²¹

Karácsony Sándor véleménye a legfontosabb viszonyról

A szülők és az iskola együttműködésének hazai történeti előzményei között az Ocsúdó Magyarság kiváló pedagógiai tárgyú könyv. A szülők megszervezése nevelésre című részt nagy élvezettel elemeztem.²² Ebből a részből néhány fontosabb gondolatot megemlítek. A szerző A szülők iskoláját hézagpótló és feladatát kitűnően ellátó intézménynek nevezi. Kiemeli, hogy a szülők között a népszerűsége nőttön-nőtt. Mégis megragadja a lehetőséget, hogy e fontos témáról elmélkedve a pedagógusok és a szülők együttműködésének kritikáját adja. Karácsony Sándor azt írja, hogy „a nevelés összes tényezői, nem utolsósorban” a szülők, milyen „komoly képpel” ülnek egymás mellett és a nevelés eszményeiről tárgyalva, mindenki azon van, hogy a hibáért a felelősséget a másik félre áthárítsa.²³ Említést tesz olyan „papáról”, aki az elemi és a középiskolákban újabban rendszeresített szülői értekezletek

²⁰ Az 1938. évi Rendtartás a fiú- és leánygimnázium számára. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938. 33 o.

²¹ Simon Gyula: *A polgári iskola és a polgári iskolai tanárképzés története*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. 275 o.

²² Karácsony Sándor: *Ocsúdó magyarság*. Exodus Kiadó, Budapest, 1942. 342-358. o.

²³ I.m. 343. o.

befejeztével „... hízeleg az iskola igazgatójának” és „a kedves tanár uraknak”. A szerző szerint a nevelésben mindig „bűnbakkeresés” folyik. Hibás a nevelési szervezet, a kormányzat, a tananyag, a tanmenet, a tankönyvek, a tanárok, a diákok, a szülők egyaránt. Van olyan elméletileg nem kellően képzett pedagógus, aki a szülői házat hibáztatja, mert szerinte a tanároknak minden esetben igazuk van.²⁴ Az említett elfogult pedagógusvélemény szerint az iskolát kritizálók „súlyosan vétenek a konszolidáció ellen”.

Karácsony Sándor a könyvében arról is említést tesz, hogy (a szülők iskolájában, az értekezleteken) a sok tanári megbeszélés után a szülők beszéltek. Panaszkodtak, hogy gyerekeik a tömérdek lecke miatt (1940-es évek) soha sem kerülhetnek délutánonként szabad levegőre. A gyerekeknek sok a mellékes elfoglaltsága. Pl. ifjúsági körök, önképzőkör, cserkészet, edzés. Ebben az időszakban magam is tanuló voltam, és a felsorolt tevékenységeket magam is végeztem. Az is igaz, hogy szabad időt „szakítottam” magamnak, a barátaimmal kerékpároztunk, úsztunk, kirándultunk.

A szülők iskolája vitáján – írja Karácsony Sándor –, „*a végén sem tudtam meg, mi a szülői ház hozzáadni valója az iskolai nevelés és tanulás munkaközösségének feladatai körül*”.²⁵ A szerző azt javasolja, hogy olyan szülői és nevelői értekezlet kell, ahol a panaszkodás és vádemelés helyett a közös tennivalókban állapodnak meg. Fontos gondolattal válaszol arra a kérdésre, mit tehet a nevelésben a szülői ház. A következőket mondja: „*Itt segíthet aztán a szülői ház hatalmasat az iskolának, talán egyes egyedül ezen az egy ponton: hogy milyen emberanyagot küld be szeptemberenként a nagykapun, az iskola kapuján.*” Hangsúlyozza, hogy az iskolának az új nemzedék nevelésében „csak a szülői ház” segíthet.²⁶ Ez a megállapítása is egyértelműen bizonyítja, hogy a pedagógusok és a szülők a nevelésben a legfontosabbak. Majd arról ír, hogy „*az egész emberek a szülei házból valami titkos módon ilyen egész emberkéket küldenek az iskolába, megtévén ezzel az egyetlen, amivel az iskola és a nevelés ügyét gyermekeiken keresztül, közvetve, de megsegíthetik*”.²⁷

Karácsony Sándor következő gondolatai is rendkívül fontosak, ekkor mint szülő nyilatkozik meg. „*Szülőnek lenni talán még a diák sorsnál is nehezebb. Szülőnek lenni és tárgyilagosnak maradni iskolai ügyek közben: nem nehéz, hanem talán lehetetlen is.*”²⁸ Egy tanár más szemmel nézi és bírálja tanítványait, ha neki is „hancúrozik” néhány gyereke odahaza. Még a leckét is másképpen adja fel, mert jobban érti a gyermekeket. A szerző szerint a szülői elfoglaltságot meg kell érteni, mert olyan tényeket akar a pedagógus tudomására hozni saját gyermekéről, amit az nem ismer. (A gyerek „kincs”!) Úgy véli, hogy jó volna komolyan venni az iskolában a szülőknek a gyermeke tehetségére vonatkozó „túlzásait” és „tévedéseit” is.²⁹

²⁴ I.m. 344. o.

²⁵ I.m. 347. o.

²⁶ I.m. 348-349. o.

²⁷ I.m. 353. o.

²⁸ I.m. 353. o.

²⁹ I.m. 355. o.

Azt is javasolja, hogy az értékelésben inkább fölfelé kerekítsünk, mert ezzel kevesebb problémát okozunk a gyermek fejlődésében.

Karácsony Sándor hatalmas tudása és nagy tapasztalatai alapján említést tesz azokról a szülőkről, akik a pedagógust „ellenségként” kezelik. Sajnos napjainkban is vannak ilyen szülők. Leplezik előtte a család tényleges helyzetét és megtevesztik a pedagógust. Megértően beszél az „óvatos szülőkről”, akik nem hiszik el, hogy gyermekeiket más is, pl. a pedagógus is szeretheti. Szeretet nélkül pedig – mondja –, nincs iskola! A pedagógusok és a szülők kölcsönös – napjainkban is előforduló – bizalmatlanságának megszüntetésére is ad programot. *„Ne törődjék semmivel a szülő, ha tudja szeretni a gyermekét, meg az iskolát, nem történhetik igazi baj. Mondjon el mindent a gyermekről is, ami a lelkében felgyülemlett.”*³⁰

Az a véleményem, hogy a pedagógusok és a szülők kapcsolatának lényegét ki-tűnően látó pedagógiai professzor A szülők megszervezése nevelésre kérdésről írt, a fentiekben kiemelt gondolatai ma is időszerűek. A pedagógusok és a szülők számára a leírtak egyaránt hasznosíthatóak, mert rendkívül elgondolkodtatóak.

A legfontosabb viszony kutatása során engem különösen az a kérdés érdekelt, hogy az 1945. évtől, a korábbi évekhez viszonyítva, a bekövetkezett társadalmi rendszerváltás következtében változott-e a lényeg a pedagógusok és a szülők együttműködésében. A kandidátusi értekezésemben ezzel kapcsolatosan tártam fel részletesebben a tényeket. Kutatásaim eredményeit, a kapott adatokat, a tudományos módszerek előírásai szerint alaposan elemeztem és az együttműködés tartalma, formái és módszerei szerint csoportosítottam.³¹

A kutatásaim alapján jelent meg a Ph.D-értekezésemet felhasználva több könyvem, amelyekben az eredményeket, a hiányosságokat és a problémákat részletesen leírtam.³²

Budapesten és három megye iskoláiban kapott adatok alapján megállapíthattam, hogy az 1945. évtől megindult társadalmi változások új helyzetet teremtettek a pedagógusok és a szülők együttműködésében is. Ezeket a változásokat, amelyek között – rendkívül sok volt a pozitívum is –, az 1948. évtől mintegy igen jó budapesti iskola tanítója, majd tanára átéltem. Az iskolákban elért eredmények megvalósításában aktívan részt vettem. Pl. nevelőmunkámat és a szülőkkel való kapcsolatot rendkívüli mértékben segítették a kötelező családlátogatások. Mint fiatal pedagógus nagyon sokat tanultam az óvodás gyermekű művelt munkás szülőktől. Az is pozitívum volt, hogy a szülők a pedagógusokat a rendszeres szülői értekezletek és fogadóórák mellett gyakrabban felkereshették. Az iskolám kiváló igazgatója (Cserháti Ferenc) mint elméletileg frissen felkészített pedagógust, engem bízott meg a

³⁰ I.m. 358. o.

³¹ Füle Sándor: *A szülők és a pedagógusok együttműködése*. Kandidátusi (Ph.D) értekezés. Budapest, 1986. 225 o. (A Magyar Tudományos Akadémia Levéltárában érhető el.)

³² Füle Sándor: *A pedagógusok és a szülők együttműködése*. Tankönyvkiadó, 1989. 170 o. (Ez a könyv a kandidátusi értekezés alapján készült.); Füle Sándor: *Párbeszéd a szülők és a pedagógusok között*. Okker Kiadó, Budapest, 2002. 252 o.

Szülők Akadémiájának fejlesztésével. Ott a legtöbb előadást én tartottam és a vitákat vezethettem. Ezek az alkalmak szinte ünnepélyesek voltak és a szülők rendkívül nagy számban jelentek meg, a tornatermet teljesen megtöltötték.

Azt már sokszor elmondtam, de itt is megemlítem, hogy e fontos témakörben az 1980-1986. évek között terveztem meg és végeztem el kutatásaimat. Az elkészült kandidátusi, Ph.D doktori értekezésemet a Magyar Tudományos Akadémián védhettem meg. Kutatásaim alapján feltártam a pedagógusok és a szülők együttműködésének az 1945 utáni éveket követő eredményeit, hiányosságait és problémáit. Ezek lényegéről és a megjelent könyveimről *A pedagógusok és a szülők együttműködésének fejlesztése* című legújabb írásomban számoltam be.³³ Ennek az írásomnak a befejezéseként is hangsúlyozom, hogy a magas szinten képzett magyar pedagógusoktól a 21. század elején joggal elvárható, hogy alaposan ismerjék a pedagógusok és a szülők együttműködésének tudományos elméleti eredményeit, és ezt a gyakorlatokban igyekezzenek minél eredményesebben alkalmazni. Sajnálatos, (szerettem volna egy pozitívabb előjelű megjegyzést tenni), hogy a pedagógusképzésben, a pedagógus továbbképzésben és a pedagógusok önképzésében ez a téma inkább csak gyakorlati szempontból ismert. Szívesen venném tudomásul, hogy ez a megállapításom nem lenne a valóságnak megfelelő. Azt remélem, hogy az ebben az írásban a történeti előzményekről írtak is hozzájárulnak az alaposabb elméleti felkészültség megszerzéséhez.

³³ Füle Sándor: *A pedagógusok és a szülők együttműködésének fejlesztése*. Tanítók, 2015. 10. sz. 13-15. o.